

Cinkotai munkásör- (dög)ök

RÁCZ ATTILA

1965. december 1-jén, szerdán reggel az Autóalkatrészgyártó és Felújító Vállalat (= ATRA) udvarán állva Krisztus a begördülő pénzszállító autót nézte.¹ No, nem Jézus Krisztus, hanem Krisztián Imre, a korábbi betanított esztergályos és edző, homokoló, egyengető, és már öt éve a gyár rendészeti vezetője, akit munkatársai hívtak Krisztusnak. Negyvenhat éves korára Krisztián jócskán eladósodott, aminek fő oka az volt, hogy 1960 óta többször is járt Csehszlovákiában, Ausztriában és Lengyelországban, és ilyenkor mindig pénzt kért kölcsön útjai fedezéséhez. Azokról már egy jó éve értékes tárgyakat, például orkáncabátot, órákat, ingeket, szivacskabátot hozott haza, hogy értékesítse őket. Hittelezőinek kamatként a csempészárut adta. A pénz szépen gyarapodott, már-már úgy gondolta, hogy Karácsony táján meg is térítheti tartozásait, azonban az általa alig ismert „üzletkötő” októberben a cseh koronára adott 20 000 forinttal odébbállt.

És most ott a gyár udvarán, azon a bizonyos végzetes szerdai napon, délelőtt 9 felé

¹ A cinkotai gyárban havonta négyszer volt fizetés: 2-án, 14-én, 17-én és 28-án. Budapest Főváros Levéltára (= BFL) Fővárosi Bíróság büntetőperes iratai (XXV.4.a). 606/1966. A gyakorlatnak megfelelően itt található a Legfelsőbb Bíróság ítélete is. Ahol nem jelzem külön a hivatkozott adat forrását, ott ezen peranyagot kell érteni. Az irat eredetileg TÚK-irat volt, a feloldást ld.: Fővárosi Bíróság titkos ügykezelés alól kivont perek iratai (XXV.4.f). 9031/1966 (1867/1991). Mindkét ítélet nyilvános tárgyaláson született, és a sajtó is foglalkozott az ügygel, így az e forrásokban szereplő személyeket eredeti néven közlöm, az egyéb forrásokban (így a tanúkihallgatási jegyzőkönyvek is!) feltűnő szereplőket vezetéknevük kezdőbetűjével és a keresztnévükkel jelölöm.

megszületett Krisztián fejében a gondolat, hogyan rendezhetné adósságait: este visszamegy az üzembe, és megszerzi a mintegy 300 000 forintot.² Pontos terve még nem volt, de mivel recés gumitalpú cipőjét és annak lábnyomát mások is ismerhették, a rendész szobából magával vitte a szandálját, és hogy ujjlenyomatot se hagyjon, táskájába begyűrte a szürke szarvasbőr kesztyűjét is.

Bár tizennyolc éve házas volt, mégsem haza indult, régóta nem aludt minden nap otthon, mert ikrei megfogánása után megromlott feleségével a kapcsolata. Az asszony hazavárta, ágyába is beengedte, de mivel fizetéséből nem adott haza, annak felét már 1955-ben letiltatta. Beült a Híradó Moziba³, majd a Nagykörúton elsétált az EMKÉ-ig, és a kirakatokat nézegetve több lehetőséget is kidolgozott a pénz megszerzésére.

A megoldás ekkor még egyszerűnek tűnt: a gyár lakatosműhelyében, a vízszereplőknél látott hegesztőkészülékkel „kinyitja” a páncélszekrényt. A készüléket felviszi a vállán az emeletre, a hozzá tartozó tömlőt pedig spárgával felhúzza. Aztán lemegy a palackhoz, megnyitja a gázt, visszarohan a harmadikra, megnyitja a lángot, hegesztő pisztollyal átvágja a folyosóra nyíló kifizető ablak rácsát, behatol a pénztárhelyiségbe, lyukat vág a páncélszekrény ajtaján, fogja a pénzt, majd elhagyja a terepet, ahogy jött. Hogy megláthatja valaki? A munkások legkésőbb 9 óráig járkálnak csak errefelé, és fél 11-kor csak öt-hat kovács távozik a porta irányába. Az általa ismert rendésszel sem lesz probléma, mert ő 10 és 11 óra között a

motozásnál segít a portán. A rablást befejezheti, mielőtt az említett őr elfoglalná őrhelyét. Az 1957 óta rendészeti előadóként dolgozó, korábban rendőr Kiss Józseffel egyébként is jó viszonyban volt. Budai Imre igazgató úr szerint „Kiss bácsi” csak a feladatával, a kötelességével foglalkozott. Vezetőivel szemben udvarias, tiszteltudó volt, de a fizikai dolgozók irányában is megfelelő hangot használt. Krisztiánt nagyon tisztelte, felnézett rá, nagyon okos embernek tartotta. Mivel az is mindig Jóskának hívta, ő is nyugodtan szólíthatta Imrének.

Attól sem félt, hogy tevékenysége alatt feltűnik valakinek a kifizetőhelyen égő lámpa, hiszen a gyárban fizetésnap előtt a kifizető hely állandóan ki volt világítva. Hogyan lehetett ennyire biztos magában, honnan tudta mindezeket? Korábban is hatolt már be illegálisan a gyár területére, legutóbb november 25–26-án éjjel, hogy az őrköt ellenőrizze. Akkor az építkezés miatt felbontott kerítés részén át jött be.

A terv megszületése után este negyed 7-kor elment T. Ilonához, aki az előző nap elkészített vacsorát melegítette meg neki, miközben ő szent hozott fel a pincéből. Megvacsoráztak, és a karácsonyi ajándékokról beszélgettek. Természetesen semmit nem szólt a rablásról, csupán spárgát kért a nőtől.

Háromnegyed 9-kor – arra hivatkozva, hogy haza kell mennie – szürkés-barnás kalapját és háromgombos, sötétszürke, nagykovács, szivacs béléssel ellátott felöltőjét felvéve eljött Ilonától, a Keleti pályaudva-

² A pénztárfiókban pontosan 274 377 Ft és 69 fillér volt.

³ Ma Horizont Mozi.

ron felült a 21:35-ös HÉV-re, és 22:08-kor már Cinkotán volt. Útközben még tépelődött, hogy belevágjon-e vagy sem a rablásba, aztán mégis kiutazott a gyárhoz. Pedig ha olvasta volna a másnapi újságban, hogy Geszti József vecsési lakost szállásadója megöléséért és kirablásáért halálra ítélik,⁴ talán otthon maradt volna...

Hogy senki ne lássa meg, a motorkocsi másik oldalán szállt ki a HÉV-ből, és a gazzal benőtt úton a gyár drótkerítéséhez osont, levette barna, antilopbőrrel készült recés gumitalpú félcipőjét, és felvette sárgás vagy inkább drapp szandálját. A felhős idő elfedte tettét, ám a több napja tartó záporok miatt belesüllyedt a sárba, és a hideg víz elázattatta eredetileg kék, kreppnejlon zokniját.

A gyárba érve a lapos tetejű, elhanyagolt kinézetű lakatosműhelyhez ment, de zárva találta, ezért megpróbálta kifeszíteni az ajtót. A zár nem engedett, s mivel kimelegedett az erőlködéstől, elhatározta, hogy a pártiroda mellett lévő fűtőt testen megszártja a még vizes zokniját.

Négy lépcsőfokon, két üres beton virágtartó között lehetett bemenni az „L” alakú, vörös téglás épületbe, eztán a vaskorlással övezett lépcsőn fel az első emeletre, majd kikerülve a kovácsoltvas hamutartót, jobbra fordulva ért el az ember a fekete-fehér csempével borított folyosó végén lévő pártirodához. Krisztián az irodával szemközti kisasztalhoz tartozó fotelbe zuppant. Még mindig nem látta meg senki.

Zoknija szárítgatása közben egymást követették gondolatai, ám a páncélszekrény kinyitása tekintetében nem jutott előrébb. Háromnegyed 11-kor felkötötte a harma-

dik emeleti sarokszoba melletti négyes osztatú ablak kilincsére az Ilonától hozott spárgát. Az ablakon kinézve az udvart látta, közepén tízes oszlopokba rakott autógumikat, az épület falánál raklapokat és hullámpalát. Egyszer csak észrevette, hogy a rendész szobában sötét lett. Eszébe jutott, hogy Kiss bácsi ki tudná nyitni a műhelyt, de ekkor még nem tudta, milyen indokkal is fordulhatna hozzá.

Visszament az első emeletre, és a fotelban ülve várta, hogy Kiss megérkezzen, aki a pénztárszoba előtti őrhelye elfoglalására igyekezett. Az átlagos öltözékű, barna sapkát, pulóvere alatt világosbarna, hosszú ujjú inget, barna férfinadrágot, alatta jégeralsót, lábán bőrtalpú, gumisarkú használt bakancsot viselő őrnél bekecse és pokróca, illetve két szem gyümölcs volt. Krisztián megszólította:

– Pszt... Jóska, én vagyok, Krisztián Imre – mondta, és a pártirodánál lévő fotelhez irányította. – Nagy dolgot akarok csinálni. Hozza el a portáról a lakatosműhelyt, a hegesztőszerviz és Almási főosztályvezető hivatali szobájának kulcsát! Ne szóljon a portásnak, hogy miért kellene a kulcsok, majd én fogom neki elmondani.

Mire Kiss József visszajött, meg is születte az indok, hogy mire is fog hivatkozni:

– H. Ferenc osztályvezető lemezszekrényében rádió adóvevő készülék és kémanyag van, ha ezt leleplezzük, akkor meg leszünk jutalmazva.

Almási Ferenc főosztályvezető 312. számú irodája a pénztár mellett volt, ezért kellett azt is kinyitnia. Itt rakta le a táskáját és a kabátját, nadrágzsebébe csúsztatva feke-

⁴ *Népszabadság*, 1965. december 2.

te színű, fehér kapcsolós téglalap alakú zseblámpáját, ingben és szandálban Kiss elindult a lakatosműhelyhez. A nagy, két-szárnyú ajtón át jutottak be a hegesztőműhelybe.

Összeszerelték a hegesztőgépet, és szikragyújtóval, úgynevezett pattintóval igyekeztek működésbe hozni, de az csak egy nagyot durrant. Mivel nem tudták beüzemelni, ezért Kiss a TMK-ban (Tervszerű Megelőző Karbantartás) lévő Szirony Istvánt ajánlotta, aki jó hegesztő hírében állt.

– Szironykám, mi munkád van?

– Jóska bácsi, miről van szó? – kérdezte Szirony.

– Csőrepedés van – mondta Kiss, amíg a kollégái is ott voltak. Az ajtónál árulta csak el neki: – Pityukám, titkos adóállomás van a gyárba’, azt mondta a Krisztián Imre.

Krisztián Szironynak már azt állította, hogy a páncélszekrényben van a kémanyag. Szirony megbízott benne, hiszen egy pártcsoportban voltak, és Krisztián volt a szervezőtitkár.⁵

Egy valamit nem tudhatott Krisztián, hogy mikor Szirony visszament a szerszámaiért, kollégáinak (valószínűleg volt közöttük FTC-szurkoló is, mert a műhelyben található ládákra egy helyütt a szokásos TMK-felirat helyett FTC-t írtak...) feltűnt az ő és Kiss idegessége. Meg is kérdezték Szironytól:

– Pista, mondd, mi van! Szajré, vagy politikai ügy?

– Ne törődj semmivel, reggel mindent meg fogsz tudni, ne félj, különben benne van Krisztus is!

– Pista, tudod, mi általában egymásnak szoktunk segíteni a munkába’, ha olyan a dolog, akkor szívesen segíték.

– Jól van, de most ne gyere, mert beteg vagy úgy is, nagy a hideg, még megfázhatsz.

Szirony 178 cm magas, borotvált arcú, izmos férfi volt. Kék, erősen használt munkáskabátot és munkásnadrágot, fekete gumitalpú bakancsot viselt. Lábán barna csíkos, erősen használt kreppnejlon zokni, nadrágzsebében szakadt kékcsíkos zsebkendő volt, nadrágját fekete szíjjal övezte.

Szirony javaslatára egy villanyfűróval mentek fel a harmadik emeletre. Egy óra volt már. Kiss lent maradt ügyelni, nehogy megérkezzen a „titkos rádióadó” tulajdonosa. Kulcsuk volt már, tehát elértek a 313. számú pénztárhelyiségig. Az ajtón lévő fehérre festett detektívrácsot Szirony feszítővassal kiszakította, és lefűrészelte a nagyméretű Gogi-lakatot.

Belépve a szobába a pénztárlakon kékre festett vasrácsot, egy nagyobb ablakot, a belső párkányán több dísznövényt, 2 üres poharat, két üres tejesüveget, 1 gyümölcsíz tartalmazó félliteres üveget, az ablakkal egy síkban radiátort, előtte kicsi gépipírasztalt, azon terítőt, tetején borítékokat, kartonokat, jobbra a sarokban szögletes asztalt, rajta dísznövényt, vonalzó, régebbi kartonokat láthattak. Az asztal

5 Szirony felvételét a pártba ld.: BFL A Magyar Szocialista Munkáspárt (= MSZMP) XVI. Kerületi Pártbizottságának vezető testületi jegyzőkönyvei (XXXV.21.a). 2. öe. A XVI. Kerületi Végrehajtó Bizottság 1961. január 25-ei ülésének

jegyzőkönyve, munkásórségbe felvételét a Munkásórség Budapesti Parancsnoksága 1965. július 23-án fogadta el. BFL A Munkásórség Budapesti Parancsnokságának iratai (XXXV.33). 1965. 2. öe. 3. kötet.

alatt hosszúkás ládában személyi kartonok, a fűtőtest mellett baloldalon papírkosár, mellette a sarokban egy kétajtós, kisebb iratszekrény, a szekrényen jobboldalt telefonkészülék, kávéfőző és kék boríték volt. Az ajtón belépve balra íróasztal, két irodai szék, az asztalon ceruzák, naptár, hamutartó, ujjnedvesítő és F. Gyöngyi névre anyakönyvi kivonat volt. Tekinterüket azonban a zöldszínű Polzer & Stern in Wien márkájú pánccélszekrényre szegezték, és a zárnál, a fogantyúnál lévő tenyérynyi barnás színű, égetett foltot kezdték fúrni. Nem tudhatták, hogy az összes zár szétszedése ezzel a módszerrel majd 10 órát venne igénybe...

Krisztián erősen izzadt, ezért lemosakodott, és zsebkendőjével megtörülközött. Kiszé megnyugtatta, hogy Szirony végzi a munkáját. A következő egy-másfél órában többször is lement a hegesztőműhelybe Kisshez, de idővel rendkívül ideges lett, mert attól félt, hogy lassan kivilágosodik. Az idő szaladt, egyszer csak negyed négy lett. Ismételten a műhelyben járva meglátta a kétszárnyas vasajtónál, a satupad mellett fekvő 7,5 kilós kalapácsot. A pánik eluralkodott rajta, már csak menekülni akart, és eltüntetni a tanúkat. Felkapta a kalapácsot és lesújtott Kissre, aki elterült és sapkája messzire repült, kulcsosomója a térde mellett ért földet. Krisztián eldobta a kalapácsot, és egy kisebb, 5 kilogrammos kalapáccsal felrohant a harmadikra, két kézzel, nagy erővel sújtott le Szironyra, az megperdült, és nekiesett a pánccélszekrényajtónak, Krisztián ekkor még kétszer csapott le rá a szerszám hegyes felével.

Hatalmas lyuk volt már a szekrényen, de még nem lehetett a pénzhez hozzáférni. Eldobva a kalapácsot, felkapta a ruháját, és

elrohant. A pénztárhelyiségben egy redőnyös szekrényen lévő dobozban megtalálta a vállalati Totó-Lottó pénzt, nem is tudván, mi van benne, találmra felkapta, és kirohant a gyárból. Ugyanott ment ki, ahol jött, a kerítés alatt átbújva felöltőjéből néhány szál fennakadt a dróthálón. A vizesárok betoncsövénél eldobta a szandálját, és eszébe sem jutott, hogy mit tett, csak mielőbb a városba akart jutni. Ismeretlen utakon haladva elérte a 68-as villamost, erről átszállt a 67-esre, és családja helyett T. Ilonához igyekezett.

Közben a szervizműhelyben be kellett kapcsolni a kemencét, így 4:30-kor B. Titusz elindult a portára, hogy a műhely kulcsát felvegye. A portás csak annyit tudott mondani, hogy Kiss elvitte. A portás felhívta a III. emeleti pénztárt, a bérosztályt, de sehol nem vették fel a telefont. B. fényt látott a szervizműhelyben, és hörgő hangot hallott. Meglátta a fekvő munkást, megijedt és leszaladt, hogy segítséget hívjon, hogy végül négyesben nézzék meg, ki is az. Felhívták a rendőrséget, a mentőket és az igazgatót.

T. Ilona 5:45-kor kelt fel, pongyolát öltött, és mosdóvizet melegített magának. Ekkor toppant be Krisztián. Ilona nem azon csodálkozott, hogy korán jött, megeseett már többször is munkába menet, csak olyan furcsa volt.

– Anyukám, soha többet nem üzletelek, itt voltam! – mondta Krisztián, és mivel Ilona értetlenül nézett rá, megismételte: – Itt voltam egész éjjel!

Ilona bement dolgozni, de már nem tudta Krisztiánt felhívni telefonon. Krisztián elment a Keleti pályaudvarra, és a hatórás HÉV-vel visszament Cinkotára a gyárba.

J E L L E M Z É S

747

az Autóalkatrészgyártó és Felújító Vállalat rendészeti vezetője Budapesten 1919.december hó 3-án született.

Az Autóalkatrészgyártó és Felújító Vállalatnál 1961.október 17-óta áll alkalmazásban.

Mint rendészeti vezető a KPM.szervezésében megrendezett 2 éves rendészeti vezetői levelező tanfolyamot /: 1962-63-ban:/ jó eredménnyel végezte el.

A feladatát, mint rendészeti vezető ismerte,/: az ellenőrzések jegyzőkönyvei szerint :/ jól is látta el.

A Vállalat vezetőivel, dolgozó társaival a viszonya jó volt, az emberek bizalmát élvezte.

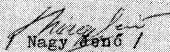
Megjelenése, fellépése határozott.

Jellembelileg kifogás tárgyát képezheti, hogy tőle magasabb beosztású személyek barátságát behízelgő módon igyekezett megszerezni.

Káros szenvedélyéről tudomással nem bírok, / nem iszik, nem dohányzik.:/

Családi életét, körülményeit nem ismerem, vele szorosabb kapcsolatban nem álltam.

Budapest, 1965. december hó 7-én.

Nagy Jenő

KPM.Afit.rendészeti vez.

A tettes jellemzése

*„... édesapját nem ismerte, édesanyja virágáros volt,
a felszabadulás előtt... segéd munkásként kereste a kenyerét.”*

M á s o l a t

Autóalkatrészgyártó V.

739

M i n t e s i t é s

: A vállalatnál 1956. júliustól dolgozik, mint hőkezelő, hőkezelő, jelenleg mint egyengető végzi munkáját.

Munkáját munkakörében igen szorgalmasan, jól végzte. Szakmai fejlődésre nagy gondot fordított, résztvett az üzemben megtartott szakmunkás képzítő és továbbképző tanfolyamokon és 1961-ben hőkezelő szakmunkás vizsgát tett jó eredménnyel. Jó gazdasági munkavégzéséért több ízben részeseült jutalomban.

Dolgozóitáshoz, vezetőihez viszonyra jó. Az emberek problémáit szíván viseli, segítőkész, ezért dolgozóitáshoz szeretik. A felmerülő problémák megoldásában nem ismer meghátrálást mely jó tulajdonság, de es némely esetben hibája is, mert elfordult, hogy ügyek elintézésében erőszakos gondok is mutatkoznak munkájában.

Éggy külsőiskolát végzett, általános műveltsége felette áll a szakmunkások átlagának. Sokat tanul, olvas, így szintje nincs olyan kulturális, vagy természettudományi kérdés amelyhez nem tudna hozzájárulni.

Pártunknak 1960-ban lett tagjelöltje, majd tagja. Politikai képzettsége jó. A rendszert pártunkat maradéktalanul elvégzi.

Az ellenforradalom alatt viselkedése ellen kifogás nem volt, ebben az időben is pártunkos rendszerünk mellett vitakozott.

Rendészervezési beosztásra alkalmasnak találjuk.

Budapest, 1961. október 12.

Kürmendi Károly sk.
személyzeti vezető

Almásai Ferenc sk.
párttitkár

Budai Imre sk.
igazgató

A másolat az eredetivel megegyezik.

Bp.1965. december 7.

Magyar

Mindig volt kártyapartnere, így most is keresett, F. Jenővel, majd a Fehér útnál fel szálló G. József vállalati vezetővel utizni kezdett. A gyárnál már kint volt a rendőrség. Az igazgató megkérdezte tőle, hogy járt-e este az épületben. Felmenvén a harmadik emeletre, az igazgató elmesélte, hogy garázdálkodtak az éjszaka a gyárban. Az emeleten lévő rendőr-alezredes kérdésre Krisztián azt mondta, hogy T. Ilonánál aludt. El akarta terelni a betörésről a szót, ezért megkérdezte, hogy mit játszott előző nap a nagyválogatott.

A nyomozást már rögtön aznap, december 2-án elrendelték. Mivel a munkások semmihez sem nyúltak, sikerült a bizonyítékokat összegyűjteni. Két kutyával, Tigivel és Mackóval szagmintát vetettek, a sárba mélyedt lábnyomot kiöntötték. Megtalálták a fennakadt ruhaanyagot is és hajszálakat is. A szakértő vegyész később megállapíthatta, hogy a helyszínen lévő drótkerítésről hozott textil elemiszálak színben, anyagban, szálvastagságban azonosak a Krisztián Imre terhelt felöltőjéből kiszedett textilszálakkal.

Krisztiánt december 2-án letartóztaták, másnap, születésnapján, előzetes letartóztatásba helyezték. December 2-a és január 20-a között kilenc alkalommal hallgatták ki. A nyomozóknak össze-vissza valott. Azt is elismerte – majd a tárgyalásokon

visszavonta –, hogy már a HÉV-en eltervezte a két sértett megölését.

Eközben természetesen villámgyorsan beindult a párt gépezete is, hiszen a gyilkossággal vádolt Krisztián munkásőr, sőt párttag is volt.⁶ Leinformálták előéletét, így kiderült, hogy 1961 áprilisától volt párttag,⁷ annak őszétől rendészeti vezető lett, abban az időben, amikor Cserepes Gyula, a cinkotai munkásőr különös kegyetlenséggel meggyilkolta P. Antal taxisofőrt.⁸ Krisztián 1964-től pártalapszervezeti vezetőségi tag volt.⁹ Az 1965-ös káderfejlesztési terv szerint a négy polgárit és három hónapos gazdaságpolitikai pártiskolát végzett Krisztián Imrét öthónapos pártiskolára akarták éppen beíratni.¹⁰

Sajnos az iratok jellegéből adódóan nem értesülünk arról, hogy a gyilkosságot követő második nap reggelén a budapesti végrehajtó bizottsági (= VB) ülésen mit gondoltak a gyilkosságról a VB tagjai és a résztvevő osztályvezetők. Azt tudjuk csak, hogy a „napirendek megtárgyalása előtt Dr. Sós György elvtárs tájékoztatta a VB-t a cinkotai ATRÁ-ban történt bűncselekményről és a nyomozás eddigi állásáról.” „Bűncselekmény történt a cinkotai ATRÁ-ban. A munkások azt beszélnek, hogy a bűncselekménynek politikai háttere van, mivel az áldozat alapszervi párttitkár, munkásőr. A páncélszekrényt akarták kinyitni, amiben a

6 A közhiedelemmel ellentétben, általában a munkásőri szerep megelőzte a párttagsági felvételt. Tehát nem a párttagokat vették fel munkásőrnek, hanem a megfelelő munkásőri szolgálat tette alkalmassá a személyt a párttagságra.

7 BFL XXXV.21.a 2. őe. A XVI. Kerületi Végrehajtó Bizottság 1961. április 26-ai ülésének jegyzőkönyve.

8 1961. november 10. BFL XXXV.33 1961. 37. őe.

9 Krisztiánt 1964. november 20-án egyhangúlag választották az ATRA alapszervezetének vezetőségi tagjává, egyúttal titkárának. BFL XXXV.21.c 1964. 42. őe. Az ATRA 1964. november 20-ai végrehajtó bizottsági ülésének jegyzőkönyve.

10 BFL Az MSZMP XVI. Kerületi Pártbizottság apparátusának iratai (XXXV.21.b). 1965. 5. őe.

félhavi fizetés volt – a pénzt nem sikerült elvinni. A szerszámokon, a páncélszekrényen az áldozat ujjlenyomatai vannak. A raktárban leütött ipari őr állapota válságos, kórházban van, pár nap múlva dől el a sorsa, hogy életben marad-e. Erősen gyanúsított a főrendész, egy 56–57 éves ember, akit a rendőrség őrizetbe vett. [...] A VB a tájékoztatót tudomásul vette.”¹¹

1965. december 6-án az ATRA II. alapszervezete rendkívüli taggyűlést tartott, ahol Krisztián Imrét – „mivel a bűncselekmény elkövetésével méltatlanná vált párttagnak lenni” – kizárták a pártból. A csúcsetetés pedig egy nappal később, rendkívüli csúcsetetés ülése jónak is hagyta a kizárást.¹²

1965. december 8-án Uzsoki István, a XVI. Kerületi Pártbizottság első titkára tájékoztatta a kerületi VB-t az ATRÁ-ban történt eseményekről, illetve arról, hogy Krisztián Imrét az alapszervezet kizárta a

pártból, illetve a munkásőrségből.¹³ A VB a kizárásokkal egyetértett,¹⁴ december 8-án pedig bevonták párttagkönyvét és munkásőr-igazolványát.¹⁵

Az ATRA december 13-ai hangulatjelentése szerint a gyár dolgozóit még jó ideig a rablógylkosság foglalkoztatta. Híre ment, hogy külföldi árukkal üzletelt, és hogy egy-egy embernek 3-5 ezer forinttal tartozott. A kérdést sokan feltették: hogyan juthat el egy ember idáig?¹⁶

A vállalat vezetésén, az alapszervi pártbizottságon¹⁷ kívül a helyi munkásőrség is kellemetlen helyzetbe került.¹⁸ A Munkásőrség anyagában majd minden évben külön őrzési egységben tartották az úgynevezett *rendkívüli eseményekre* vonatkozó iratokat, amelyek általában bűncselekmények, balesetek és öngyilkossági kísérletek köré csoportosulnak. Az 1965-ös év első félévében 54 rendkívüli esetet jegyeztek fel, melyből 44 volt „súlyosabb természetű”, 14-et ittas

11 BFL Az MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei (XXXV.1.a.4) 212. 6e. (1965. december 3.) 2., 7. old.

12 BFL XXXV.21.c 1965. 41. 6e. Az ATRA Csúcsetetésének 1965. december 7-ei végrehajtó bizottsági ülése.

13 BFL XXXV.33 1965. 20. 6e. Rendkívüli esemény.

14 BFL XXXV.21.a 1965. 3. 6e. A XVI. Kerületi Végrehajtó Bizottság 1965. december 8-ai ülésének jegyzőkönyve.

15 BFL XXXV.33 1965. 6e. 20. 6e. Rendkívüli esemény.

16 BFL XXXV.21.c 1965. 43. 6e. 1965. december 13-ai hangulatjelentés.

17 Az 1965. november végén elhangzott vád szerint „az Autóalkatrészgyártó és Felújító Vállalatnál bizonyos stagnálás volt tapasztalható”. BFL XXXV.21.a 1965. 3. 6e. A XVI. Kerületi Végrehajtó Bizottság 1965.

november 24-ei ülésének jegyzőkönyve.

18 A Munkásőrség Budapesti Parancsnoksága zászlóaljanként szerveződött, iratanyaga is e szervezetben évenként lett archiválva. A Mosolygó Antalról elnevezett 16. zászlóaljnál a zászlóaljparancsnok ekkor Nagy Sándor hadnagy volt. BFL XXXV.33 1960. 1. 6e. Nagy kinevezése uo. 0129. parancs. A Budapesti Pártbizottság jóváhagyása: BFL XXXV.1.a 4. 1960. december 5-ei végrehajtó bizottsági ülés. 36., 78. old. 1965. őszén 269 munkásórból állt a 16. zászlóalj, melyből 7 nő volt, 213 párttag, a 28 KISZ-tagból 20 párttag is volt. 225-en vettek részt a szocialistabrigád-mozgalomban. A 27 új belépő közül a többség 30 éven aluli volt, de csak egynek volt érettségije, kilencnek az általános iskolai végzettsége sem volt meg. 5 katonai szolgálatban sem részesült. BFL XXXV.33 1965. 20. 6e. 1965. szeptember 28-ai statisztikai kimutatás.

állapotban követtek el, s 20 volt fegyverrel kapcsolatos; Krisztián korosztályából csupán öt fő volt érintve.¹⁹

Cinkotán már ezt megelőzően is követett el munkásőr rablógyilkosságot, hiszen hasonlóan nagy port kavart fel a négy évvel korábbi eset, amikor Cserepes Gyula szolgálati fegyverével P. Antal taxisofőrt lőtte le. Cserepes 1959-től volt munkásőr.²⁰ Akkor került a HÉV-hez jegyvizsgálóként, s rövidesen ismertté vált mozgalmi vonalon mint aktívan dolgozó KISZ-tag, majd vezetői tag, s szakmai munkáját is kifogástalanul végezte. Ennek alapján vették fel 1959 októberében tagjelöltnek és munkásőrnek, majd 1960-ban párttagnak.²¹ Nem mondhatnánk, hogy Cserepest a XVI. Kerületi Pártbizottságban különösebben leinformálták volna. Korábban hat-hét éven át Csepelen dolgozott, és a rendőrségi vizsgálat megállapítása szerint kétszeresen is büntetett előéletű volt; 1956 októberében szabadult ki a börtönből, ahol lopásért kapott 6 hónapos büntetését töltötte. Azt is megállapította a rendőrség, hogy „ellenforradalmárokkal” is együttműködött, s fegyvere is volt. Nem figyeltek fel arra sem, hogy mint KISZ-titkárt le kellett váltani, mert a rábízott munkát egyáltalán nem végezte el. Több alkalommal fegyverével fenyegetőzött, végül legutóbb munkahelyén

annyi gyógyszert vett be, hogy mentőkkel kellett kórházba szállíttatni.²²

Ahogy a zászlóaljparancsnok 1961. november 22-én a XVI. Kerületi Végrehajtó Bizottság ülésén elismerte, nem volt éppen kivételes eset, hogy a munkásőrök a náluk lévő fegyvert nem a szocialista társadalom védelmére használták. „Cserepes Gyula munkásőr HÉV dolgozója rablással párosuló gyilkosságot követett el. Megnéztük, mi a helyzet. [...] Az emberek körüli jelenségek mellett ne menjünk el szó nélkül. (Cserepes öngyilkossági kísérlete, melyre nem reagáltak. Fegyverrel fenyegetőzött, és elment ez a fülünk mellett, nem vették komolyan.”²³ A párt budapesti végrehajtó bizottsága nem is hagyta ennyiben a dolgot: a párttagsági felvételért felelősnek tartott négy személy ellen fegyelmi eljárást indítottak.²⁴

Az esetek nagy része – általában ittas állapotban elkövetett – fegyverrel való visszaélésről szól. 1959. február 28-án például az IKARUSZ gyárban nyereségrészesedés kifizetése volt, melyet követően U. György, 1957 óta munkásőr, többedmagával a XVI. kerületi Munkásklubba ment. Az italhoz nem szokott ember éhgyomorra egy deci konyakot és egy deci meggylikórt fogyasztott keverten, „hangulatos lett, vicceket mesélt”, majd hazafelé indult. Útköz-

19 BFL XXXV.33 1965. 2. őszi kötet. A rendkívüli események alakulása.

20 Jelentés a negyedik negyedévben történt létszámváltozásról. A felszereltek közt szerepel Cserepes Gyula is. BFL XXXV.33 1959. 11. őszi.

21 BFL XXXV.1.a 4. 118. őszi. (1962. január 22.) 124. old.

22 Uo.

23 BFL XXXV.21.a 2. őszi. (1961. november 22.)

24 S. András dorgálásban, G. József és N. József megrovásban, P. József figyelmeztetésben részesült BFL XXXV.1.a 4. 118. őszi. (1962. január 22.) 126. old. MSZMP Budapesti Bizottság Fegyelmi Bizottságának (XXXV.1.i) iratai. 319/1961. G. József pártbüntetéseit a Bp. VB 1964-ben törölte. BFL XXXV.1.a 4. 171. őszi. (1964. május 18.) 30., 123. old.

ben ki akarta szellőztetni a fejét, és a Vorosilov úton²⁵ lévő Katica eszpresszóban megivott egy feketét is. Többször kiment, vitázott a pincérnővel, mert az szerinte nem adott jól vissza. A Kerepesi úton lévő Lisieux-i Kis Szent Teréz plébániatemplomnál a körmenetre várakozó tömegen akart keresztülvágni, de elsült a zsebében lévő szolgálati pisztolya. A lövedék átszakította ballonkabátját, és az elötte álló H. Istvánné szoknyáját és bokáját súrolva a földre fúródott. A sértett férje és annak barátja hátracsavarta U. György kezét, s átadták a közeli rendőrőrszemnek. A fegyverszakértő által tett vizsgálat után a bíróság felülbírált a Munkásőrség jelentésében is szereplő vádat, miszerint a vádlott belekötött a békés emberekbe, lökdösődés kezdődött, majd pisztolyából leadott egy lövést, mielőtt megsebesítette a nőt. A hatóságtól való félelem lehetett-e az oka, hogy a sértett H. Istvánné átlukasztott kosztümkabátján, harisnyáján, szoknyáján és cipőjén esett kár megtérítése esetén eléllt volna az eljárás lefolytatásától? Mindenestre a lövöldözött három évre felfüggesztve öt hónap börtönbüntetésre ítélték, és kizárták a pártból. U. György a 700 Ft-os kárt a nőnek megtérítette.²⁶

Megdöbbsentő amúgy a munkásőrök rendőrökkel való összetűzéseinek nagyszáma is, ami „nagymértékben rontotta a Rendőrség és a Munkásőrség jó kapcsolatát”.²⁷ 1963. január 26-án este 10 óra után D. László és K. József munkásőrök a máso-

dik műszak leteltével a Harmat nevű vendéglőbe tértek be. A kijáratnál záróra után két rendőr intézkedett. D. László a rendőrök szerint fenyegetően lépett fel, „ehhez nincs jogotok”, mondta, amiért előállították, URH-s autóval elszállították, s fogdába került. Sértegette a rendőröket, ezért gumibottal verték a kezét, fejét, arcát. A rendőrök persze védték magukat, s a jelentésben D-t tették felelőssé a sérülésekért. Állításuk szerint a fogdában ezt ordibálta: „ti szar pribékek, ti szemetek, miért csuktatok be, engedjete ki, én a parancsnokot kérem, majd az elintézz benneteket, majd én megmutatom, hogy én ki vagyok, [...] hogy basszátok szíven a kurva anyátokat, aki ide bezárt [...]”. Állítólag fejével verte az ajtót, mire kiengedték, ám nekiugrott az ügyeletes tisztnek, hogy megüsse, ezért gumibottal megütötték, minek következtében földre esett, s ebben a helyzetben többször is térdén akarta rúgni a rendőrt. A X. kerületi rendőrkapitányság vezetője később behívatta D-t, s kölcsönösen bocsánatot kértek egymástól. Az ügyet további intézkedés nélkül lezárták.²⁸

Sz. István Cegléden italozott, és a rendőrségi jelentés szerint „iminuált” állapotban volt. Az igazoltatást és az előállítást követően – mivel kiderült, hogy munkásőr – felszólították, adja át szolgálati pisztolyát. Csak a pisztolytáskát találták meg, így a rendőrök ismét kiszálltak, hogy megkeressék a fegyvert – arra gyanakodván, hogy ellopta tőle az az illető, akivel együtt ivott. A

25 Ma Olof Palme sétány.

26 BFL Fővárosi Bíróság, büntetőperes iratok (XXV.4.a). 4358/1959. és BFL XXXV.33 1959. 11. őe. Rendkívüli események. Hasonló esetet jegyezték fel ugyanebben az évben T. Istvánról, aki

a IV. kerületi Árpád úton és B. Istvánról, aki a Baross téren lövöldözött részegen. BFL XXXV.33 1959. 11. őe. Rendkívüli események.

27 BFL XXXV.33 1963. 19. őe. Rendkívüli események.

28 Uo.

fegyver valóban az ivócimboránál volt, ám ő azt állította, hogy a padon találta és az utasok hívták fel rá a figyelmét. Az előállítás során, amikor a zsebébe nyúlt, a rendőr elkapta a csuklóját és kicsavarta a fegyvert a kezéből.²⁹

Mindezek fényében már-már idillinek tűnik a párbeszéd K. József és a vele konfliktusba keveredett suhancok közt. „1961. május 7-én lövészetről mentem lakásomra [...] 16 órakor. [...] Kb. 20 órakor kísérleteztem enni, de ki is hánytam, amit ettem, utána, hogy rendbe jöjjön a gyomrom, adtak kb. 1/2 dl pálinkát, majd utána hazamentem a feleségemmel és a gyerekekkel kb. 21 és 22 óra között. A kapun már belül voltunk, amikor 8–10 fiatalember hangosan kiabálva rugdosták a kaput és a korlátot. Én csendre intettem őket, amelyre szidalmaztak és hívtak, hogy menjek ki, erre én fegyveremet csőre töltöttem, feleségem kinyitotta a kaput, és kimentem. A fiatalokat figyelmeztettem, hogyha erőszakoskodnak, fegyvert használok. Utána beszélgetni kezdtünk és megmagyaráztam magatartásuk helytelenségét. 15–20 évesek voltak, megkérdeztem, hogy hol dolgoznak, majd arról beszéltem, hogy hol tudják eltölteni szabadidejüket hasznosan és nem az utcán. Látszólag barátságosan váltunk el. A kapu felé indulva megállított egy r. tiz. et., vele volt az előző társaságból 3 gyerek, kérte az igazolványt, amit megmutattam, az eltette, és kérdezte van-e nálam fegyver, mondtam, hogy van. Erre azt mondta, hogy letartóztat és figyelmeztetett, hogy amennyiben a zsebem felé nyúlok, a fegy-

verét használja, és bekísért a XVIII. r. kapitányságra. [...] Leültettek a folyósóra [...] a tiz. et. utasított, hogy a padról nem lehetek fel csak az ő engedélyével. Amikor én ennek ellenére elmentem végére, durván rám kiabált és fenyegetett. Erre én megkérdeztem, hogy minden kommunistaival így szokott bánni? [...] A budapesti ügyeletnek azt állították, hogy tökrésze-gen állítottam be a kapitányságra.”³⁰

Nem véletlen, hogy a pártbizottságon kiemelték a baleseteket, öngyilkosságokat. 1961. június 6-án délelőtt B. Mihály a Rákospalotai határút és a Szilas-patak kereszteződésénél, a búzatábla szélén halántékon lőtte magát. Helyszínelni B. Lajos ment ki. B. Mihályt mindenki szerette, igaz, hogy „kb. 10 nap óta viselkedése nagyon megváltozott, igen magába zárkózott lett. Kisebbségi érzés aggályai voltak [sic!], amiről említést tett az üzemi PB titkárnak és főmérnökének.” A kollégái nem tudták, miért tette, nem ismerték a sérelmet, ami érthette, de búcsúlevelet sem hagyott hátra.³¹ Ugyanezzel a B. Lajossal negyedével később baleset történt. Őrszolgálat után motorkerékpárjával hazafelé indult, mikor a Kerepesi út és a Verseny utcai HÉV sorompónál három óra előtt néhány perccel „egy ismeretlen fekete színű magán szgk.” nekirohant, minek következtében megsérült az alkarja.³²

B. József személyes felelőssége nem egyértelmű, H. József viszont szinte biztos, hogy maga okozta a sérülését, amikor a HÉV-ből egy kanyarban kiesve a kerekek bal lábát boka felett, illetve jobb lábának

²⁹ Uo.

³⁰ BFL XXXV.33 1961. 37. őe. Rendkívüli események.

³¹ Uo.

³² Uo.

egy ujját levágták, mivel ezt megelőzően a november 7-ei ünnepségen „több alkoholt fogyasztott, annak hatása alatt állt”.³³

Volt olyan eset is, amikor a munkásőr felesége követett el öngyilkosságot,³⁴ illetve többen is családi problémáik elintézéséhez folyamodtak szolgálati fegyverükhöz. 1963. április 4-én – a „Felszabadulás ünnepén” – G. József egész éjszakán át tartó italozást követően, délután ment csak haza, s részegen összeesett a feleségével. Azzal fenyegetőzött, hogy kiirtja a családját. A család tagjai kimenekültek a lakásból, így nem tett kárt bennük az udvaron leadott négy lövéssel. Egy héten belül leszerelték.³⁵ Volt, aki nemcsak családját, de egész környezetét is tartósan rettegésben tartotta, fegyverével fenyegette.³⁶

Egy 31 éves vasgyalust a helyi kapitányságvezető jelentette fel, mivel az illető – idézem, nehogy homályban maradjon a Rend Őrének ízes nyelvezete és világszemlélete – „a vele egy udvarban lakó 14 éves V. Zsuzsanna fiatalkorúval szerelmi kapcsolatot próbált kialakítani annak ellenére, hogy nő, 2 gyermek van. A kislánynak különböző leveleket és verset írt, és ezzel a kislány erkölcsi fejlődését helytelen irányba kezdte terelni. Tekintettel arra, hogy nevezett munkásőr, kérem a fentiek miatt figyelmeztetését, valamint munkásőr tagságának kivizsgálását, mivel a melléklet azt bizonyítja, hogy nevezett idealista világnézetű [sic!].”³⁷

A munkásőrség állományának magatartására vonatkozó ezen néhány epizód felémlyítését követően térjünk most vissza a Krisztián Imre által elkövetett gyilkosság-hoz. A vádirat december végére készült el, s a bírósági eljárás 1966-ban indult meg. A kihallgatási jegyzőkönyvekből megismerhetjük Krisztián életének egyéb momentumait is. „Hősünk” házasságon kívül született 1919-ben, édesapját nem ismerte, édesanyja virágáros volt, a felszabadulás előtt különböző munkahelyeken segédmunkásként kereste kenyerét. 1940-től katonai szolgálatot teljesített, majd szovjet hadifogságba került, ahonnan 1947 júniusában tért haza. Ezt követően a Fővárosi Villamosvasútnál (= FVV) dolgozott, először mint kalauz, később kocsivezető, majd a vállalat *Szárnyaskerekék* című üzemi lapjának lett szerkesztője, s ezzel egyidejűleg újságírói képesítést is nyert. 1954-től az FVV propagandaosztályán mint propagandista, később mint munkaügyi előadó tevékenykedett, a sportkör elnöki tisztét is betöltve. A „vállalat egyes nődolgozóival meg nem engedett kapcsolatot tartott fenn, ezért 1956. április 9-én szóbeli feddésben részesült, és eltanácsolták a vállalattól, így került július 1-jével áthelyezéssel az ATRA cinkotai központjába”. Közönszervezőként pénzelszámolási zavarai voltak, egy ízben felrötták neki az 1954-es magyar-angol mérkőzés jegyeinek elszámolását is. Egyszer egy munkatársának fizetése el-

33 BFL XXXV.33 1961. 37. őe. Rendkívüli események.
34 B. István 1959. december 27-én vitakozott a féltékeny feleségével, aki mellbe lőtte magát, mikor férje elment otthonról. BFL XXXV.33 1959. 11. őe. Rendkívüli események.

35 BFL XXXV.33 1963. 19. őe. Rendkívüli események. Hasonló történet V. Mihályé, aki a feleségével való vita után több esetben is lövöldözött. Uo.

36 BFL XXXV.33 1961. 37. őe. Rendkívüli események.
37 O. Sándor ügye. Uo.

tűnt, rá gyanakodtak, de nem merték továbbvinni az ügyet. A vallomások alapján munkáját egyébként szorgalmasan végezte, négy középiskolájával kimagaslott a szakmunkások közül. Sokat olvasott, így bármely kérdéshez hozzá tudott szólni. Élvezte a kollégái bizalmát, jó volt velük a kapcsolata. Határozott fellépésű, problémamegoldó embernek tartották, aki időnként azonban erőszakos megnyilvánulásokra is ragadtatta magát. A magasabb beosztásúak barátságára hízelgéssel igyekezett szert tenni. A személyzetis, a párttitkár, az igazgató és a rendészeti vezető szerint nem volt káros szenvedélye, nem ivott, nem dohányzott. „[...] kellemes modorú embernek ismerték, főrendészeti kinevezésével azonban gyökeresen megváltozott munkatársaival, főleg a fizikai dolgozókkal szemben. Fölényes, beképzelt magatartása, lekezelő modora miatt a vállalat dolgozói nem szerették őt.”

Az első tárgyalásra 1966. február 23-án 9 órakor került sor, mely két napig tartott. Ezalatt több mint hatvan tanút hallgattak ki. A vádlott lelkiállapota labilis volt, többször elsírta magát, s egyszer el is ájult, amikor Kiss szóba került: „Az az igazság, hogy nem akartam senkit bántani, és ilyen módon pénzhez jutni, így Kiss bácsit sem... (sír...)” – vallotta. Kiss leütésének felidézésekor elájult. Az orvos megvizsgálta, gyógyszert és vizet kapott, majd folytatták a tárgyalást. Zavaros vallomásával kapcsolatosan többször is hivatkozott akkori zavarodott gondolataira. „Tisztelt Tanácselnök

Úr! Könnyű most így az íróasztal mellől logikusan következtetni, de én abban az idegállapotban egyáltalán nem gondolkodtam és nem cselekedtem logikusan, mert ha logikusan, akkor ezt a szörnyű cselekményt nem követem el...”

A tárgyalás Kisst is hasonló módon felkavarta: „tanú remegve sírni kezd, és hosszadalmas gondolkodás után ismét válaszol”, ... sír ... nem tud ismét beszélni ...”, „de ha egyáltalán erre az esetre gondolok egy szorongó félelem fog rajtam erőt, és csak sírni tudok semmi mást, visszaemlékezni csak nagyon-nagyon nehezen ... sír” – áll a jegyzőkönyvben.

A tanúként beidézt munkatársak közül mindenki beképzeltnek jellemezte Krisztiánt. Sokan bevallották, hogy tartozott nekik, mely adósságot a vádlott csempészetből származó ajándékokkal igyekezett rendezni, jóllehet ez a korabeli Btk. szerint vámbüntettnek, illetve vámorganyaságnak minősült, amely három évig, visszaesőként pedig hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető.³⁸

Az ügyész február 25-én ismertette a vádat, a kirendelt védő pedig csak tessék-lás-sék vette védelmébe, ő is elítélve az „aljas cselekményt”, s csupán kiskorú gyermekére tekintettel kérte a legfőbb büntetés elengedését. A vádlott az utolsó szó jogán bocsánatot kért azoktól, akiknek ártott, és irgalmas ítéletet kért, mert mint kijelentette, szeretne „hasznos dolgozója lenni a társadalomnak”. Március 2-án került sor az ítélethirdetésre, amely halál volt.

³⁸ 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről. 249. §. Krisztián a másodfokú tárgyaláskor ezt tagadta.

A Fővárosi Bíróság kegyelmi zárt tanácskozása ezt követően 20 perc alatt meghozta határozatát: a három ülnök egyhangúlag elutasította a kegyelmi kérvényt, mert mint megállapították, a vádlott „gátlástalanságára jellemző, hogy mindkét sértett bizalmával visszaélve, orvul követte el cselekményét. A súlyosbító körülmények a vádlott olyan elvetemültségére mutattak, amely mellett eredményes neveléséhez alapos reményt nem lehetett fűzni. Ezek mellett büntetlen előélete, többgyermekes családos állapota jelentős enyhítő körülményként nem volt értékelhető. Az általános megelőzés célja elkerülhetetlenné tette vele szemben a kivételes büntetés, a halálbüntetés alkalmazását.”

A másodfokú tárgyalásra az április 7-ei fellebbezést követően április 12-én került sor. Addigra a tanúk és a sértettek (illetve képviselőjük) véleménye is jelentősen módosult. Kiss az elsőfokú ítélet előtt még így nyilatkozott Krisztiánról: „én őt tiszteltem, mert okos volt”, „minden parancsát teljesítettem volna”, „én ellene soha semmi kifogást nem emeltem, és nem is volt olyan utasítás, amivel nem értettem egyet”, „én messzemenőig tiszteltem benne, hogy ő főnökember”. A másodfokú ítélet előtt viszont már „a legsúlyosabb büntetés kiszabását”, id. Szirony István, a sértett képviselője pedig „halálért, halált” kért. A Legfelsőbb Bíróság elutasította a fellebbezést. Ugyanez történt az Elnöki Tanácshoz beadott kegyelmi kérvénnyel is, s az ítéle-

tet 1966. május 7-én, szombaton végrehajtották.³⁹

A sajtó végig követte az eseményt. 1966. március 3-án „Halálra ítélték a kalapácsos gyilkost” címmel jelent meg cikk a *Népszabadságban*. Krisztiánt, Kisst és Szironyt is néven nevezték. Beszámoltak a többnapos tárgyalásról, a „nyereségvágyból elkövetett emberölés és emberölés kísérletéről”. Az 1966. május 8-ai *Népszabadság* a következőket írta: „Krisztián Imrét a Fővárosi Bíróság halálra ítélte, ezt a Legfelsőbb Bíróság helybenhagyta. A kegyelmi kérvényt az Elnöki Tanács elutasította; a halálos ítéletet tegnap végrehajtották.”⁴⁰

Mi történt a két sértettel? A gyilkossági kísérlet után az I. sz. sebészeti Klinikára, majd az Országos Idegsebészeti Tudományos Intézetbe szállították őket, ahol Szironyon agyműtétet hajtottak végre, de megmenteni nem tudták, fél kilenckor meghalt. Kiss a kórházban tért magához, ahová tíz perccel nyolc óra előtt vitték be, és „operative” ellátták. Az eszméletlen állapotot később „psychomotoros nyugtalanság” váltotta fel. Másnap már kezdett kitisztulni a tudata, ám nyugtalansága napokig megmaradt. Állapota fokozatosan javult, 20-án már törvényszéki orvosszakértői vizsgálatot tartottak nála. 23-án, karácsonyra hazabocsátották. Kiss elsőként február 25-én tanúskodott. Az ítélethirdetés után egy évvel át akarták adni neki a bűnjeleket, de úgy nyilatkozott, hogy „a tárgyak a velem történt szörnyű esetre em-

³⁹ *Népszabadság*, 1966. május 8.

⁴⁰ Btk. 253. § (2) pontja ezt a cselekményt halállal büntette. A törvény kimondta, hogy a büntetés tíz évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés vagy

halál, ha a büntettet különösen kegyetlen, előre kitervelt vagy sok ember életét veszélyeztető módon, nyereségvágyból, avagy más aljas indokból vagy célból követik el.

lékeztetnek. A tárgyak felemlítése is súlyos megrázkódtatást okozott.”⁴¹ Ha az eset később eszébe jutott, szorongó érzés vett rajta erőt, időnként jobbra elesett vagy elájult. A tárgyalásig az utcára sem ment ki.

A halott özvegyének, Szirony Istvánné-nak december 7-én kezdődött a kezelése, s az év végén engedték egyhetes adaptációs szabadságra. Az orvosok úgy látták, felépült, január 8-án gyógyultan elbocsátották. Még a kórházban megtudta, hogy jobb állásba is helyezték, a gyár átvállalta OTP-tartozásuk törlesztését, a munkások pedig gyűjtést szerveztek a temetkezési költségek átvállalására. Ám az özvegy felépülése csupán látszólagos volt. 1966. március 9-én szomszédja, Németh Pálné figyelte fel arra, hogy a hároméves Szirony Ágnes és a nyolcéves Gábor egyedül sír a lakásban. Azt mondták, anyjuk előző este lefektetette őket, levetkőzött, ám nem találják. A szomszédok is keresni kezdték, de ők sem lelték a kamrában sem, ám amikor az ún. rókalyukon keresztül felnéztek a padlásra, ott találták Szironynét felakasztva, a létra pedig fel volt húzva. Ruházata csak egy kombiné volt, lábáról pedig leesett a papucs. Az asszony sógornőjével vasárnap kint járt a temetőben, s a férje sírjánál így szólt: „a gyerekeket neked kell felnevelned”. Persze nem vették komolyan. Búcsúlevelében is csak annyit hagyott

meg, hogy ne mondják el a gyerekeknek, hol van, hogy meghalt. Árváinak gyámja az elhunyt sógornője, Németh Józsefné lett.

Ezen a ponton megakasztom a történet folyását.

Bizonyára felmerült Önökben: mi ez az egész? „Igaz-e” amit leírtam? Mindennek mennyi a valóságtartama és mennyi a kitaláció? Hiszen honnan tudhatja negyven év után bárki is, milyen színű kesztyűt viselt az elkövető, mit láthatott a gyárudvarból, vagy hogyan nézett ki a páncélszekrény környéke?

Írás közben megfordult a fejemben, hogy kitalált szereplőkkel, elképzelt helyszínen és időben a sok-sok munkásór történetből fikciós történetet „gyúrok össze”.⁴² Mint a lábjegyzetekből látható, többnyire bírósági iratokat használtam fel, azaz valós levéltári források feltárásával csak az iratokban található információkat használtam fel a történet rekonstruálására. Bármennyire objektíven is kívánunk azonban eljárni, az iratok jellegéből adódóan az értelmezés bizonyos mértékig mindig szubjektív lesz, hiszen a bíró, a rendőr, a tanúk és a megfélemlített és rettegő vádlott konstruált története áll csak rendelkezésünkre.

Vajon milyen mértékig adta a bíró (illetve a bírói tanács) szájukba a szavakat? Köztudott, hogy a bíróságokon a mai napig is a bíró jegyzetel, majd ezen jegyzetek alapján

⁴¹ A bűnjelként lefoglalt tárgyak kiadásával az a morbid helyzet fordult elő, hogy ezeket Krisztiánnak még 1968. február 13-án is vitte a posta, innen természetesen többször visszajött, hogy az ügyfél nem vette át, majd, hogy elhalálozott.

⁴² Nem is lett volna egyedülálló a vállalkozás a történettudományban, ld.: Schama, Simon: *Dead*

Certainties: Unwarranted Speculations. London, 1998., vagy MacCormach, Russel: *Night Thoughts of a Classical Physicist*. Harvard University, Cambridge and London, 1991. A természettudósok is tettek hasonló kísérleteket, ld.: Sagan, Carl – Druyan, Ann: *Elfelejtett ősök árnyai*. 325–332. old. A személyes adatok kezelésére sem szokatlan a valóságostól eltérő nevek szerepeltetése.

mondja a szöveget „írógépbe”. Tehát két ízben is módosul a vallomástevő, tanú által elmondott szöveg. Később van még ugyan lehetőség szövegjavításra, ám egyrészt akkor már mindenki szeretne kívül lenni a tárgyalótermen, másrészt a tanú (vagy a vádlott) a szó szerinti idézés megtartását feladja, ha letisztultabb, kevésbé zavaros, összefüggőbb, „jogászbibb” szöveget lát maga előtt.

Esetrekonstrukcióm során amellet, hogy bevallottan és tudatosan a narrációra helyeztem a hangsúlyt – eddig talán egyedülként –, a bírósági iratok mellett pártiratokat is (pártbizottsági ülések, munkásőrség iratai) felhasználtam a konkrét bűnügy(ek) bemutatásához. A rengeteg tükröződő, illetve párhuzamosan keletkezett irat folytán a szocializmus korszakát illetően jóval szélesebb körű lehetőségeink adódnak mélyfúrásokat végezni, mint bármely más, azt megelőző korszak vonatkozásában. A munkásőrség anyagában például ugyanúgy megtalálhatjuk a vonatkozó kizárásokat, mint a peranyagokban, így az eset-

leges iratselejtezés vagy más károsodás folytán „eltűnt” iratokat pótolhatók, illetve rekonstruálhatók. Figyelembe veendő ugyanakkor, hogy talán soha nem volt olyan hazug államhatalom Magyarországon, amely ennyire torzítani és kozmetikázni akarta volna az adatokat, mint a 20. század második felében. Ha már – a fenti gondolatmenetet követve – leszámoltunk az objektivitás illúziójával, akkor levéltári források mellett egyéb forrástípusokat is bevonhatunk a kutatásba, például a magániratok és az egyre gyarapodó oral history kutatások is árnyaltabbá tehetik a pártállam mindennapjairól kialakulóban lévő képet.

A fentebb említett és korábban tervezett „csalásra” azonban ez esetben nem volt szükség. A források bőségesen biztosították az adatokat, az ítéletek, tanúvallomások, fotók, helyszínrajzok, a rendőrségi helyszínelők által írt jelentések alapján könnyen rekonstruálhattam azt, hogy mi is történt 1965. december 1-jének éjjelén – *szerintem*.